

Психологічні виміри історичної прози Ю. Мушкетика

Н. Л. Павлюк

Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, Україна, м. Одеса
Corresponding author. E-mail: pavlyuknadya@gmail.com

Paper received 29.01.18; Revised 02.02.18; Accepted for publication 05.02.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-152V145-11>

Анотація. У статті здійснено аналіз специфіки використання засобів психологізму в історичній прозі Ю. Мушкетика. У результаті дослідження з'ясовано, що письменник послуговується досить широким спектром засобів психологічного аналізу. Доведено, що у творах на історичну тему автора домінує внутрішній монолог як засіб передачі рефлексії персонажів («Прийдімо, вклонімося...») та важливий сюжетно-композиційний елемент («Гетьманський скарб»), засоби ретроспективи («Яса», «Останній гетьман», «Погоня», «На брата брат», «Гетьманський скарб»), самоаналіз («Яса», «Прийдімо, вклонімося...») та драматичні моменти з уповільненою темпоральністю.

Ключові слова: психологізм, внутрішній монолог, самоаналіз, ретроспекція, психологічні реакції.

Одним із найважливіших складових компонентів поетикального аналізу будь-якого художнього твору є психологічне дослідження внутрішнього світу персонажів. Так, наприклад, літературознавець В. Фащенко стверджував, що психологізм – це «...універсальна, родова якість художньої творчості. Його предметом є відображення внутрішньої єдності психічних процесів, станів, властивостей і дій, настроїв і поведінки людини, а також соціальних груп і класів. Це та властивість справжнього мистецтва, в якій істина постає як процес. Завдяки психологізму з'являється багатогранність образів, переконливість реальних колізій, мотивів поведінки дійових осіб і правдивість діалектики людської душі» [16, 57].

У літературознавчій науці з приводу окресленої проблеми відомі наукові праці М. Гуменного, Г. Клочека, М. Кодака, М. Моклиці, Л. Левчук, В. Фащенко тощо, у яких категорія «психологізм» розглядається «...як художня система форм (типів) і засобів зображення та вираження людської психіки в літературі» [16, 57]. Так, науковець А. Єсін серед засобів психологічного зображення виокремлює: психологічний аналіз (оповідь від третьої особи), самоаналіз (оповідь від першої та третьої особи), внутрішній монолог, потік свідомості як крайня форма внутрішнього мовлення, діалектику душі, художню деталь (портрет, пейзаж, світ речей), прийом замовчування. У свою чергу, літературознавець М. Гуменний, здійснюючи поетикальний аналіз творчості О. Гончара, наголошує, що у творах митця психологізм «...досягається різноманітними засобами і зводиться до аналізу почуттів, думок, переживань персонажів і автора. Він здійснюється у формі прямих авторських роздумів або у формі самоаналізу персонажів, або опосередкованим шляхом – відображенням їх вчинків, жестів» [3, 153], а також за допомогою пейзажу, колористики, портрету, діючого характеру, внутрішнього монологу, потоку свідомості, авторських відступів. Тобто, психологізм – це взаємообумовлена єдність прийомів та засобів, спрямованих на розкриття душевної сутності героїв, проникнення у їхній внутрішній світ.

Мета статті – проаналізувати найхарактерніші засоби розкриття психологічного стану персонажів в історичній прозі Ю. Мушкетика, що є показником не лише особливостей авторського світобачення, але й важливою складовою його письменницької майстерності.

Специфічною стильовою ознакою ідіостилю Ю. Мушкетика є «...значне посилення людинознавчих прагнень літератури, які знаходили своє вираження в поглибленні аналітичного дослідження особистості, намаганнях сягнути в надра її психіки, тайники душі...» [1, 136], саме тому автора неодноразово «...вабить оте «задзеркалля» людської душі, куди сама людина неохоче зазирає, а тим більше – відкриває перед іншими» [5, 6].

Одним із найдомінантніших художніх засобів проникнення у глибини людської сутності в історичній прозі Ю. Мушкетика є ретроспекція – пригадування подій, колізій, що передують моментів фабули. Вона використовується письменником, у більшості випадків, із психологічною метою: для того, щоб заглибитися у внутрішній стан героїв, а також, щоб читач більше дізнався про їхні життєві історії. Для історичних творів автора характерне включення у сюжетну основу романів та повістей різноманітних спогадів персонажів, авторського повісткування та снів ретроспективного характеру.

Особливою рисою творів Ю. Мушкетика є те, що ретроспективне повернення героїв у минуле відбувається на асоціативному рівні: коли одна якась річ, дрібниця викликає цілий згусток спогадів. У переважній більшості це стосується згадування дитинства як часово-віддаленого минулого. Так, гетьманові Самойловичу спогади дитинства навіюють різні запахи: «Деся приглушено голосила під молотком на бабці коса, полини над кручею пахли далеким дитинством і молодістю» [12, 105-106]. Теплою хвилею накривають спогади і Семена Білокобилку, коли він повертається хоч на декілька днів додому: «Снується, снується вервечка спогадів. Он там, у заростях малини, я ховався нашкодівши. Ось тут ми з батьком набивали нові обручі на бочку...» [10, 276]. Саме на асоціативному рівні побудована більшість епізодів ретроспективного характеру у повісті «Ніч без світання». Кожна дрібниця пробуджує у Юрія Хмельницького безцінні спогади з дитячих років: «У п'ятні сіріла церква – батькова, Богданова. Спомини тислися до голови... Отамо була конюшня, отамо три криниці. Там росла шовковиця з великими слизькими ягодами» [9, 75]. Неодноразово згадує своє дитинство й Іван Сулима, герой роману «Гетьманський скарб»: «Он з тієї яблуні, тоді ще яблунки, обірвав геть усі перші яблучка-зеленці, й вітець посмикав мене за вухо...» [6, 117]. Як бачимо,

спогади дитинства навіюють у героїв творів Ю. Мушкетика почуття ніжної ностальгії.

У плані введення ретроспекцій у сюжетну канву відрізняється від інших творів Ю. Мушкетика на історичну тему роман «Гетьманський скарб». Потрібно зазначити, що твір побудований у вигляді суцільного спогаду на схилі літ оповідачем Іваном Сулимою свого життя, тобто, цей роман є своєрідним ретроспективним поглядом на історичні події XVIII століття. Він навіть нагадує літопис очевидця, канцеляриста, сина генерального хорунжого Івана Сулими. Про це неодноразово говорить і сам протагоніст: «Якби я тоді став на своїй правді супроти мачухи й не пішов з міста, все було б інакше. Але тоді не було б усього іншого, не споминав би, що споминаю нині. Літа мої довгі, і все, що лишилося в мене, це спомини...» [6, 119]; «Спомини давно стали моїм життям...» [6, 120]; «Сьогодні знаю, що все те суєта, томління духу, спокушеного мирськими принадами» [6, 183]. Тобто, події твору «Гетьманський скарб» викладаються за допомогою одного із провідних засобів ретроспективи – спогаду. Крім того, «Монологів оповідача, – стверджує дослідниця К. Пастушенко, – притаманна складна структура, складовими якої є пейзажі, портретні характеристики, діалоги, полілоги, інтер'єри» [14, 98].

Крім поодиноких епізодів пригадування минулого автор також подає розлогі ретроспективні блоки. Так, наприкінці «Яси» письменник описує життєвий калейдоскоп подій отамана Сірка, а у романі «На брата брат» Ю. Мушкетик у ретроспективному плані протягом усього твору ніби окрему сюжетну лінію зображує життєву історію гетьмана Виговського. У творі «Останній гетьман» у формі ретроспективного блоку, тільки вміщеного майже на початку роману, письменник розповідає про дитячі роки Олексія в Лемешах, про те, як він пас корови, як навчався у дяка, як забрали його в хор до Петербургу, як познайомився з Єлизаветою. Таким чином описані й життєві пригоди протагоніста роману «Погоня»: як «...на Синій колодязь напали татари й полонили всіх сельчан...» [10, 184], як чотири роки Семен «...веслував велетенським веслом на турецькій торговій галері, перевеслував усе Чорне море...» [10, 184]. За таким же принципом автор вводить у сюжетну канву твору розповідь про Пиво, який після загибелі Семенової сестри Василини з друга перетворився для на запеклого ворога.

Перехід від актуального хронотопу до часового пласту минулого здійснюється письменником також через сонні візії. Так, отаману Сірку сниться згадується похід під проводом Богдана Хмельницького на шляхтянський табір, а Лаврін, перебуваючи в неволі, «...бачив якесь видиво, а може, то було не видиво, а спомин. Йому привиділася стара хата на белерні, над хатою стара груша і в'яз» [13, 368], привиділася мати, убоге життя. За допомогою сну-спогаду у романі «На брата брат» автор розповідає про один із моментів із дитячих років братів Журавок: «Брати послули, й снівся їм один сон: широкий луг у жовтих кульбабах, і сірий у яблуках кінь, який ступає білими копитами по жовтих квітах, вони обоє – одному п'ять літ, другому сім – сидять на коневі..., батько веде коня за повід, ступає поважно й трохи гордовито

то – гожих немає синів, славних кохає козаків на заздирість сусідам і на страх ворогам» [7, 12]. Цей сон ретроспективного характеру ніби спрямований у майбутнє: мужніми козаками стали Супрун та Матвій, але розвела їх доля по ворожих таборах. Сні-спогади також мають важливе значення у загальній побудові роману «Погоня». Через сонні візії, які показують еволюцію формування характеру, світогляду Семена Білокобилки, Ю. Мушкетик розповідає про дитинство головного героя, про вагоме у його житті знайомство з Пивом.

Крім того, роздуми, як і спогади, стають невід'ємною частиною життя всіх персонажів історичних творів митця. У романі «Яса» роздуми набувають філософського відтінку у зв'язку з тим, що для образу головного героя – отамана Сірка – характерна певна «замисленість». Дійсно, перед читачем кошовий постає постійно зануреним у світ власних думок: «Річки текли вспак, несли свої темні вони повільно і тихо. Й так само вспак текли отаманові думки. Не спалося» [12, 291]; «О та його крута дума, ота нахмареність – то дума не за себе. Він, може, й радий би позбутися тих думок, та не може. Душа кошового присохла струпами, але під тією шкарупкістю лежала така любов, доброта та щирість, що тому, хто до неї добувався, вистачало її на все життя» [12, 276]. Роздуми персонажів переростають у розлогі внутрішні монологи – «...безпосередня фіксація і відтворення думок героя, більшою чи меншою мірою, імітує реальні психологічні закономірності внутрішнього мовлення» [4, 322].

Самоаналіз героїв безпосередньо здійснюється у нічний час, коли вони, занурені у стан безсоння, починають у важкі думи, спричинені розтаванням із домівкою, болючими втратами рідних серцю людей, розлукою з коханими, роздумами над сенсом життя, над майбутнім. Так, наприклад, ніч стає часом роздумів для Лавріна. Козак після розмови з батьком коханої Килияни замислюється: «Чи стане йому родиною Брус? І чи то його місце в широкому світі? Задумався парубок. У задумі обличчя його стало сумним» [12, 168]. Неодноразово у нічний час доби розмірковує над своїм життям та долею меншого брата й Матвій: «Весь вечір і всю ніч горіла лампада у Матвієвій кімнаті у вдови Клименчихи, де знімав помешкання для себе та для Сидора. <...> Думки – круки над бойовищем, яке тільки розпочинається» [7, 97]. Герої роману «Прийдімо, вклонімося...» також не можуть спокійно спати вночі. Так, молодий аспірант Олег Зайченко роздумує над усім почутим від Чорного Василя про гайдамацьке повстання та над прочитаним із цього приводу у літописі: «Йому довго не спалося тієї ночі, було душно, й думки товклися в голові, неначе злодії в чужій коморі» [прийдімо 28]. Тривожні думки вночі не дають спокою і Якиму Коробченку, який взагалі втратив сон з того моменту, як на даху своєї сторожки почав переховувати невідомого йому чоловіка – Данила Засядька: «Він не спав усю ніч. Щойно засинав – жахався, схоплювався» [11, 38]. Почуття небезпеки, яке тривожить душу, як бачимо, особливо посилюється вночі.

До того ж ніч сприяє розкриттю душевного світу героїв, є часом важливих та відвертих розмов, що ми спостерігаємо у всіх історичних творах автора, адже,

як зазначає письменник у романі «На брата брат»: «В темряві говорити легше: більше довіри» [7, 151].

Історична проза Ю. Мушкетика насичена драматичними моментами, які не завжди співпадають із кульмінаційними точками творів. Вони, зазвичай, супроводжуються уповільненою темпоральністю, що дає змогу письменникові заглибитися у надра душі персонажа, зафіксувати найменші зміни виразу обличчя, проаналізувати кожен його жест. Психологічно насиченим епізодом роману «Яса» є момент прийняття рішення кошовим Сіркою розстріляти визволених з татарського полону людей. Ю. Мушкетик проявляє неабияку майстерність, відтворюючи стенограму душевного стану отамана. Побачивши звернені до Криму погляди визволених людей, «Сірко відчував себе так, мовби в душу кинули жменю снігу» [13, 255], «...йому здалося, що хтось ввіткнув у спину довге шило й повільно повертав у серці. Він несамохіть засунув під сорочку руку, стиснув груди» [13, 264]. На рівні серця «...заболіло, запекло, як ніколи раніше, і вже то було не серце, а відрита рана. Стиснуті в кулаки руки теж були гарячі, і він великою напругою розтис долоню. У горлі став клубок на очі накопилися сльози, кожної миті вони могли потекти по щоках» [13, 266], проте Сірко знайшов у собі сили і, з думкою про майбутнє віддав наказ. «Він оплакував своїх порубаних зрадливих земляків і козаків, що погинули марно, визволяючи тих зрадливців, оплакував власну долю і долю України... Ніхто не чув того страшного плачу, тільки самотня, ясна й червона, неначе крапля крові, зірка стояла над його головою, а тоді враз зірвалася й шугонула синю безодню, лишивши по собі вогненний слід. Та повесні на тому місці, куди падали отаманові сльози, виросла тирса вище людського зросту, яку не могли втяти ні коса, ні шабля» [13, 270] – використаний автором художній засіб гіперболи психологічно підкреслює невимовний біль, страждання та душевні муки протагоніста.

Глибоко психологічним та символічним у романі «Останній гетьман» є танець Олексія Розумовського на балу в імператриці: «Олексію набридло тупати назад-вперед, його щось звар'ювало, він вирвався, увійшов до галереї – саме настала тиша – й наказав оркестрові: «Метелицю!» І так вдарив закаблуками, аж застогнав паркет, і пішов, і понісся...» [10, 21]. Шалений танок Олексія вмістив у себе цілий згусток почуттів, болю та навіть відчаю. Цей момент дещо нагадує останній танець Івана Дідуха з новели В. Стефаніка «Камінний хрест», він став символом трагізму та розпачу, прощання з рідним краєм.

Роман «На брата брат», можна сказати, побудований із суцільних драматичних епізодів, що спричинено природою досліджуваного конфлікту та віддзеркалено в самій темі твору. Надзвичайно тонко та душевно передано автором психологічний стан Матвія Журавки у момент поховання брата: «Колюча удавка стискала горло. Все дужче й дужче. Вже темніло в очах. Враз відпустило. Навіть майнуло крилом кажана в думці: це – кінець всьому, страхові, тривогам... Й стиснуло серце знову. Під горлом закипіли сльози, він міцно до болю стиснув зуби – не показати печалі та хвилювання, аби ніхто не дізнав, що в цьому рову засипають його рідного брата» [7, 275]. Отже, письменник у цьому творі уникає «...прямих авторських характеристик, ставить...» своїх персонажів «...у ситуації, де їхні розум і серце промінилися всіма барвами» [15, 100], однак такий принцип характеротворення спостерігаємо не лише в аналізованому романі, але й у всіх творах митця на історичну тему.

Варто також зазначити, що характерною рисою історичного твору «Прийдімо, вклонімося...» є звернення Ю. Мушкетика до психологічного аналізу «нового ступеня вартості» [2, 75]. Дійсно, у творі майстерно поєднані елементи потоку свідомості персонажів, їхні роздуми та, сповнені душевного болю, спогади. Митець, майстерно відтворюючи хвилини марення Дениса, його передсмертні міркування («Ніколи не думав, що буде так важко помирати. Мав себе за дужу людину, і ось... Помирати отак... У чужому краю, в чужому лісі, чужий усім... Згниє отут, у прикорінні дуба... Вовки або собаки... Якщо й знайде хтось...» [11, 28]); моменти непереборної жаги до знань Олега («І враз несподівана думка стрілою пройняла мозок: чому Василь Гордійович не прислав знайдені сторінки, «клапти», а переписав їх? Навіщо? Ще й попував при переписуванні, зросійщив?» [11, 50]); дикого страху Якіма («І думка – думка гаряча немов розжарений прут. «А може ,зараз, поки в маячні? Злодій, бандит... Ніхто не знатиме». В горлі шерхло. Затрусився, не наче пес. Думка гойдулася ще раз – туди – сюди, неначе кладка над прірвою» [11, 38]); приступів хвороби Іполита («Сьогодні мені було зовсім погано... Задахався... Кашляв усю ніч, залив кров'ю простирadlo. До цього я не так боявся смерті. А тепер... Чому цей світ такий жорстокий? І ти, Боже?... Я вперше полюбує життя і втрачаю. Чому?» [11, 95]), використав внутрішній монолог, насичений різними стилістичними фігурами (риторичні питання, інверсії, три крапки) з метою підсилення психологічного стану героїв.

Отже, в історичній прозі Ю. Мушкетика широко представлені різноманітні засоби і прийоми зовнішнього та внутрішнього проявів психології персонажів. Письменник використовує сюжетотворчі можливості хронотопу, звертається до засобів ретроспективи (спогади, сни), у романах «Яса», «Останній гетьман», «Погоня», «На брата брат». Спогади героїв, більшою мірою, ґрунтуються на асоціативному та одоративно-акустичному рівнях. Крім того, у вигляді спогаду побудований роман «Гетьманський скарб». Персонажі також постійно заглиблені у власні думки: їхні роздуми, самоаналіз (внутрішні монологи), зазвичай, відбуваються у нічний час та супроводжуються станом похмурої, чорної меланхолії, туги та самотності.

Автор розкриває внутрішній світ персонажів і за допомогою введення в канву творів драматичних, глибоко психологічних епізодів, що спричинюють біфуркацію (роздвоєння) душевного стану героїв. У романі «Прийдімо, вклонімося...» психологічне напруження передається через уривчастість оповіді, поєднання діалого-монологічного мовлення з потоком думок протагоністів у стані афекту (хвилини перед смертю, страх, хвороба).

Як бачимо, Ю. Мушкетик неабияку увагу звертає на внутрішній стан персонажів: настрої, спогади, роздуми, переживання, портретні характеристики,

посилення психологічної функції пейзажів, психічні реакції – все це письменник зображує з великою ху-

дожньою проникливістю та психологічною точністю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волинський К. До глибини людського: До 50-річчя письменника Ю. Мушкетика / К. Волинський // Дніпро. – 1979. – № 3. – С. 136-143.
2. Гуляк А. Концепція героя в романах Юрія Мушкетика про гайдамачину / А. Гуляк, Ф. Кейда // Київська старовина. – 2004. – № 2. – С. 74-85.
3. Гуменний М. Поетика романного жанру Олеса Гончара: проблеми типологій: [монографія] / М. Гуменний. – Київ: Акцент, 2005. – 240 с.
4. Есин А. Психологізм / А. Есин // Введение в литературоведение. Литературное произведение: Основные понятия и термины: [учеб. пособие] / [Л. В. Чернец, В. Е. Хализев, С. Н. Бройтман и др.]; под. ред. Л. В. Чернец. – М.: Высшая школа: Изд. центр «Академия», 1999. – С. 313-328.
5. Жулинський М. Виводив душу з пітьми / Микола Жулинський // Літературна Україна. – 2004. – 8 квітня.
6. Мушкетик Ю. Гетьманський скарб: [роман] / Ю. Мушкетик. – Харків: Фоліо, 2007. – 415 с.
7. Мушкетик Ю. На брата брат: [роман] / Ю. Мушкетик. – Харків: Фоліо, 2007. – 317 с.
8. Мушкетик Ю. Ніч без світання / Ю. Мушкетик // Київ. – 2011. – № 7-8. – С. 48-87.
9. Мушкетик Ю. Ніч без світання / Ю. Мушкетик // Київ. – 2011. – № 6. – С. 81-126.
10. Мушкетик Ю. Останній гетьман. Погоня / Ю. Мушкетик. – Харків: Фоліо, 2011. – 373 с.
11. Мушкетик Ю. Прийдімо, вклонімося...: [роман] / Ю. Мушкетик // Сучасність. – 1996. – № 7-8. – С. 15-114.
12. Мушкетик Ю. Яса: [роман]: Розд. 1-17 / Ю. Мушкетик. – Харків: Фоліо, 2006. – 415 с.
13. Мушкетик Ю. Яса: [роман]: Розд. 18-33 / Ю. Мушкетик. – Харків: Фоліо, 2006. – 415 с.
14. Пастушенко К. Монолог як засіб психологізму у романі Ю. Мушкетика «Гетьманський скарб» / К. Пастушенко // Історико-літературний журнал. – Одеса: Астропринт, 2008. – № 15. – С. 92-100.
15. П'янов В. З високих вершин: Штрихи до портрета Юрія Мушкетика / В. П'янов // Вітчизна. – 2001. – № 9 – 10. – С. 87-116.
16. Фашенко В. У глибинах людського буття: [літературознавчі студії] / В. Фашенко / [упоряд.: М. М. Фашенко, В. Г. Полтавчук]. – Одеса: Маяк, 2005. – 639 с.

REFERENCES

1. Volynsky K. To the Depth of Man: To the 50th Anniversary of the writer Yu. Mushketyk // Dnipro, 1979, № 3. P. 136-143.
2. Huliak A., Keida F. The concept of the hero in the novels of Yuriy Mushketyk about Haydamachyna // Kyivska starovyna, 2004, № 2. P. 75-85.
3. Humennyi M. Poetics of the novel genre of Oles Gonchar: problems of typology. – Kyiv, 2005. – 240 p.
4. Esin A. Psychology // Introduction to Literary Studies. Literary work: Basic concepts and terms / sub. ed. L.V. Chernets. – M., 1999. P. 313-328.
5. Zhulinsky M. Removed the soul from the darkness // Literary Ukraine, April 8, 2004.
6. Mushketyk Yu. Hetman Treasure. – Kharkiv, 2007. 415 p.
7. Mushketyk Yu. Brother against brother. – Kharkiv, 2007. 317 p.
8. Mushketyk Yu. Night without dawn // Kiev, 2011, №. 7-8. P. 48-87.
9. Mushketyk Yu. Night without dawn // Kiev, 2011, №. 6. P. 81-126.
10. Mushketyk Yu. Pursuit // Mushketyk Yu. The Last Hetman. Pursuit. – Kharkiv, 2011. P. 137-373.
11. Mushketyk Yu. Come, bow down... // Suchasnist, 1996, № 7-8. P. 15-114.
12. Mushketyk Yu. Yasa: Rozd. 1-17. – Kharkiv, 2006, 415 p.
13. Mushketyk Yu. Yasa: Rozd. 18-33. – Kharkiv, 2006, 415 p.
14. Pastushenko K. Monologue as a mean of psychology in the novel of Yu. Mushketyk «Hetman treasure» // Historical and literary magazine. – Odessa, 2008, №. 15. P. 92-100.
15. Pianov V. From the highest peaks: Strokes to the portrait of Yuriy Mushketyk // Vitchyzna, 2001, № 9-10. P. 87-116.
16. Faschenko V. In the depths of human existence. – Odessa, 2005, 639 p.

Psychological features of Yu. Mushketyk's historical prose

N. L. Pavliuk

Abstract. The specificity of the using of psychological tools in Yu. Mushketyk's historical prose is analyzed in the article. As a result of the study, it was found that the writer uses a very wide range of the tools of psychological analysis. It is proved that in the author's works on the historical theme dominate the internal monologue as a mean of transferring the character's reflection («Come, bow down...») and an important plot-compositional element («Hetman treasure»), retrospective means («Yasa», «The Last Hetman», «Pursuit», «Brother against brother», «Hetman treasure»), self-examination («Yasa», «Come, bow down...») and the dramatic moments with slow temporality.

Keywords: *psychologism, internal monologue, self-analysis, retrospection, psychological reactions.*

Психологические измерения исторической прозы Ю. Мушкетика

Н. Л. Павлюк

Аннотация. В статье осуществлен анализ специфики использования средств психологизма в исторической прозе Ю. Мушкетика. В результате исследования установлено, что писатель пользуется достаточно широким спектром средств психологического анализа. Доказано, что в произведениях на историческую тему автора доминирует внутренний монолог как средство передачи рефлексии персонажей («Придите, поклонимся...») и важный сюжетно-композиционный элемент («Гетманское сокровище»), ретроспектива («Яса», «Последний гетман», «Погоня», «На брата брат», «Гетманское сокровище»), самоанализ («Яса», «Придите, поклонимся...») и драматические моменты с замедленной темпоральностью.

Ключевые слова: *психологизм, внутренний монолог, самоанализ, ретроспекция, психологические реакции.*